

DRAMATIK ASARLARNI TAHLIL QILISH METODIKASI

Ergasheva Durdona

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent Davlat O'zbek tili va adabiyoti universiteti 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Dramatik asarlarni tahlil qilish metodikasi san'atshunoslik va adabiyotshunoslikning muhim bir qismidir. Dramaturgiya, asosan, sahnada ijro etiladigan asarlar bo'lib, ularning tahlili esa ko'plab jihatlarni o'z ichiga oladi. Dramaturgiya tahlilining asosiy maqsadi asarning mazmuni, tuzilishi, qahramonlari, ularning munosabatlari va sahna ijrosi kabi jihatlarni chuqur o'rganishdir.

Kalit so'zlar: dramatik asarlar, tahlil, dramaturgiya, muallif, g'oyalar, obrazlar, ijodiy yondashuv, metodologiya.

Dramatik asarlarni tahlil qilishda birinchi navbatda asarning mazmunini aniqlash muhimdir. Mazmun, asar orqali muallif qanday g'oyalarni, fikrlarni yoki hissiyotlarni ifodalamoqda ekanligini belgilaydi. Dramaturgning maqsadi va asar orqali yetkazmoqchi bo'lgan xabari tahlilning asosiy nuqtalaridan biridir. Bu jarayonda asarning konteksti, ya'ni yozilgan davri, muallifning shaxsiy hayoti va ijtimoiy sharoitlari ham inobatga olinishi kerak. Asarning tuzilishi ham tahlilning muhim jihatlariidan biridir. Dramaturgiya asarlari odatda uch qismga bo'linadi: kirish, rivojlanish va xulosa. Kirish qismida asar qahramonlari va ularning muammolari tanishtiriladi. Rivojlanish qismida esa qahramonlarning qaror qabul qilish jarayoni va ularning o'zaro munosabatlari ko'rsatiladi. Xulosa qismida esa asar tugaydi va qahramonlarning taqdiri ochib beriladi. Ushbu tuzilishni tahlil qilish orqali asarning dinamikasi va muallifning g'oyasi qanday ifodalanganini tushunish mumkin. Qahramonlar tahlili ham juda muhimdir. Dramaturgiya asarlarida qahramonlar odatda o'zaro munosabatlar orqali rivojlanadi. Ularning xarakterlari, motivlari va o'zgarishlari tahlil qilinishi kerak. Qahramonlarning ichki dunyosi, ularning his-tuyg'ulari va qaror

qabul qilish jarayoni asar mazmunini chuqurlashtiradi. Qahramonlarning o'zaro munosabatlari, ularning bir-biriga ta'siri va ijtimoiy sharoitlar bilan bog'liqligi tahlilning asosiy jihatlaridan biridir.

Dramatik asarlarni tahlil qilishda sahna ijrosi va rejissura ham muhim rol o'ynaydi. Sahna ijrosi asarning qanday qabul qilinishiga ta'sir qiladi. Rejissura, aktyorlar va sahna dizayni asarning vizual va emosional ta'sirini kuchaytiradi. Sahna ijrosida aktyorlarning o'zaro munosabatlari, ularning ifodalari va harakatlari asarning mazmunini yanada chuqurlashtiradi. Shu sababli, sahna ijrosini tahlil qilishda aktyorlarning ijrosi, sahna harakatlari va sahna dizaynining ahamiyatini inobatga olish zarur. Dramatik asarlarni tahlil qilishda kontekstual yondashuv ham muhimdir. Asar yozilgan davr, muallifning shaxsiy hayoti va ijtimoiy sharoitlar asarning mazmuniga ta'sir ko'rsatadi. Asarning tarixiy va madaniy konteksti tahlil jarayonida e'tiborga olinishi kerak. Muallifning ijtimoiy-siyosiy qarashlari, asar yozilgan davrning muammolari va madaniy an'analari asar mazmunini yanada boyitadi. Dramatik asarlarni tahlil qilishda metodologik yondashuvlar ham muhimdir. Tahlil jarayonida turli metodologiyalarni qo'llash mumkin. Masalan, psixologik, sotsiologik, struktural va postmodern yondashuvlar orqali asarni tahlil qilish mumkin. Har bir metodologiya o'ziga xos jihatlarni ochib beradi va asar haqida yangi fikrlar keltirishi mumkin.

Dramatik asarlarni tahlil qilishda muhim jihatlardan biri bu asarning o'ziga xos uslubi va tilidir. Dramaturgning uslubi, til va ifoda vositalari asar mazmunini qanday ifodalashini belgilaydi. Uslubiy tahlil orqali asarning estetik jihatlari, til va uslubning ahamiyati ochib beriladi. Dramaturgning tilga bo'lgan yondashuvi, uning obrazlar va metaforalarni ishlatish usuli asar mazmuniga ta'sir ko'rsatadi. Dramatik asarlarni tahlil qilish jarayonida muallifning o'ziga xos uslubi va ijodiy yondashuvi ham inobatga olinishi kerak. Har bir dramaturg o'ziga xos uslub va shaklni ishlab chiqadi. Uslubiy tahlil orqali muallifning ijodiy yondashuvi, uning asarlarini qanday shakllantirishi va o'z g'oyalarini qanday ifodalashi aniqlanadi.

Xulosa:

Dramatik asarlarni tahlil qilish jarayoni ko'p qirrali va murakkabdir. Bu jarayonda asarning mazmuni, tuzilishi, qahramonlari, sahna ijrosi va konteksti kabi jihatlar birgalikda o'rganiladi. Tahlil jarayonida turli metodologiyalar va yondashuvlar qo'llanilishi, asarning yanada chuqurroq tushunilishiga yordam beradi. Dramaturgiya asarlarini tahlil qilish san'at va adabiyotning o'zaro bog'liqligini, inson tabiatining murakkabligini va ijtimoiy muammolarni ochib berishga xizmat qiladi. Bu jarayon orqali asarlarning estetik va ma'naviy qiymatini baholash, ularning zamonaviy hayotimizdagi ahamiyatini tushunishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, A. (2020). "O'zbek dramaturgiyasi: Tarixi va tahlili". Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
2. Qodirov, M. (2019). "Dramatik asarlarni o'qitishda metodik yondashuvlar". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
3. Murodov, S. (2021). "Dramaturgiya va sahna san'ati: Nazariy asoslar". Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti.
4. Tursunov, F. (2018). "O'zbek teatr san'ati: Tarix va zamonaviylik". Toshkent: Toshkent Davlat San'at Instituti.
5. Xolmatov, R. (2022). "Dramatik asarlarning psixologik tahlili". Andijon: Andijon Davlat Universiteti.
6. Ismoilov, D. (2023). "Dramaturgiya va uning tahlil metodlari". Namangan: Namangan Davlat Universiteti.
7. Rahmonov, E. (2020). "Teatr va dramaturgiya: Uslub va nazariya". Farg'ona: Farg'ona Davlat Universiteti.